

MATAJUR

GLASILO SLOVENCEV V VIDEMSKI POKRAJINI

UREDNIŠTVO IN UPRAVA

Videm - via Vitt. Veneto, 32

Tel. 33-46 - Poštni predal 186

Glavni in odgovorni urednik

VOJMIR TEDOLDI

Tisk. Missio - Udine - Videm

N A R O Č N I N A :

Za Italijo: polletna 400 lir -

letna 700 lir - Za inozemstvo:

polletna 700 lir - letna 1200 lir

- Oglasi po dogovoru.

Posamezna številka 30.— lir

Leto XIV. - N. 19 (289)

UDINE, 1. Novembra 1963

Izhaaja vsakih 15 dni

Obmejni sestanki

Pozdravljamo vse sestanke, ki se vrste v obmejnem pasu, pa naj bodo to lovski sestanki ali pa sestanki trgovcev in njihovih trgovinskih zbornic ali pa turističnih organizacij. Zadnje čase smo opazili tudi, da nastopajo na tej ali oni strani razna folkloristična društva in se prireajo tudi razstave. Skupni interesi na tej in oni strani meje so vedno privedli na te prireditve v obmejnih krajih mnogo ljudi, le predsodki in pogreški preteklosti so se še do nedavnega mogli občutiti. Sedaj so ti sestanki izgubili sleherno senzacionalnost in so postali redni in normalni nujno potreben del javnega delovanja.

Težje je bilo usmeriti na poti sestankov tiste, ki krojijo usodo strankarskih programov in pisanje gotovih lokalnih listov, a tudi ta težava je bila premagana. Začelo se je seveda s sestanki provincialnih vodstev posameznih strank, ki imajo soroden ali podoben program kakor politične organizacije v Jugoslaviji. Razumljivo je, da ni prišlo do se-

stankov med jugoslovanskimi političnimi organizacijami in italijanskimi nesocialističnimi gibanji, kot na primer z demokrstjani. Do takih sestankov in razgovorov ni prišlo pravzaprav niti v Italiji, razen na najvišji ravni svojih vodstev. Pač pa bi že bili možni sestanki posameznih jugoslovanskih in raznih italijanskih sindikalnih organizacij.

A kljub zadnjim pridržkom so se le srečali že večkrat zastopniki furlanske demokrščanske stranke in socialistične zveze Slovenije, seveda le kot nosilci krajevnih občinskih oblasti. Povodi za prva srečanja so bili skrajno človeški in pietetni, taki, za katere velja že staro načelo, da v gotovih primerih ne veljajo načela človeških zemeljskih razprtij. Prav po Prešernovo na velikanskem spomeniku padlih pri Kobaridu res molče trobentajo desetisoči padlih «memento mori». In v tihih poltonih je čuti, kako nepotrebne so bile vse vojne in tudi tista, zaradi katere so se zgrnili okoli kobariškega Sv. Antona tisoči padlih italijanske vojske. A zato ni nič manj svetla in velika žrtev padlih vojakov, ki zaslužijo kot tih skromni povprečni ljudje, da se z obeh strani poklonimo njihovemu spomenu.

Ta zadnja leta so zopet začeli romati na grič posmrtno sprave nad Kobaridom; najprej trume svojcev in prijateljev, in na koncu, kakor zmerom z nekoliko zamudo, tudi občinska zastopstva čedaškega okraja. Lansko leto je vodil na to romanje skupino komunskih predstavnikov čedadski župan.

Cedadski župan tudi kot član rimske vlade dobro ve kako je treba stredi tej stvari, in kako voditi, če potrebno, tudi sestanke s sosednjimi občinskimi oblastmi, ki ostanejo vedno na površini prijateljskih stikov, ki pa se, po njegovem, ne bi smeli poglobiti in še bolj utrditi z reševanjem perečih problemov slovenske jezikovne manjšine v Nadiški dolini.

Sedanje stanje je sicer korak naprej od prejšnjega, a daleč od zadovoljivega. Upamo pa, da se bodo ti sestanki pomnožili in postali reden pojav, toda v družbi takšnih furlanskih zastopnikov, ki bodo našim ljudem zagotovili status enakopravnosti.

«BENEŠKI FANTJE»

V POSOČJU

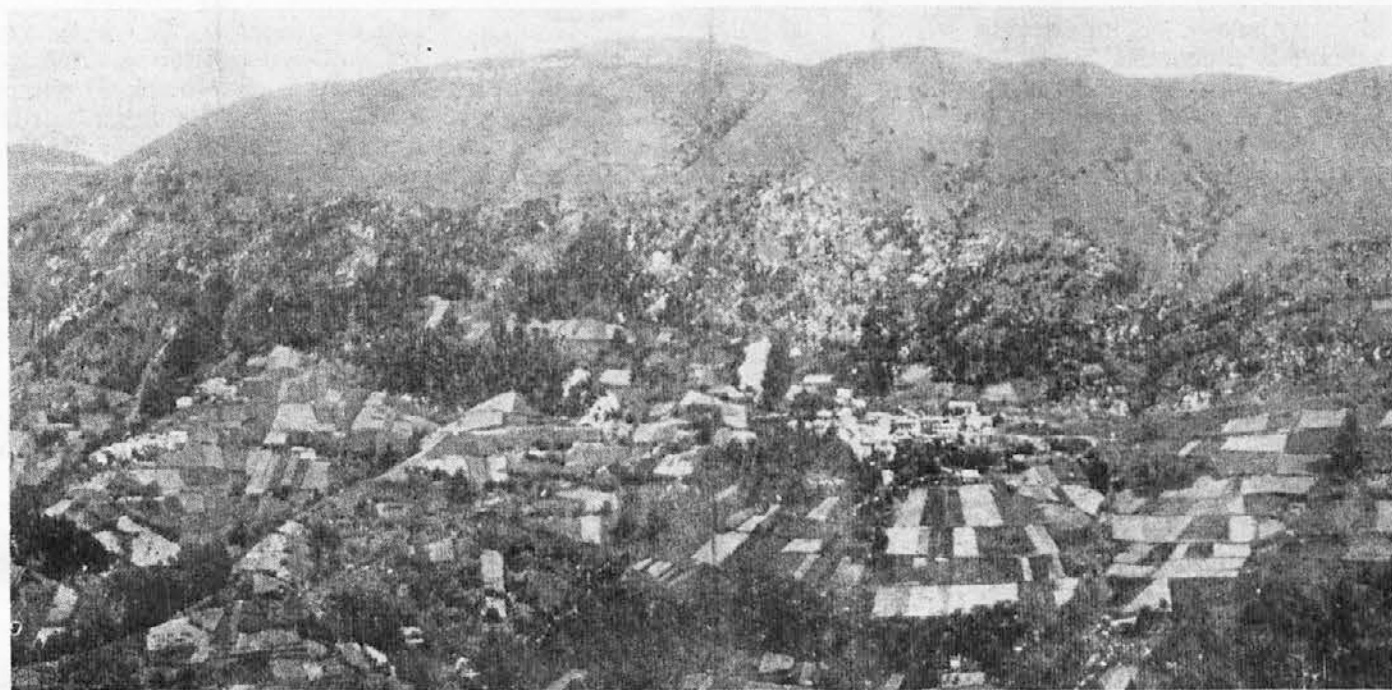
V nedeljo je obiskal Posočje ansambel «Beneški fantje», ki ga vodi Edi Bukovac. S pestrim in zabavnim programom so gostovali v Logu pod Mangartom, v Bovcu, Kobaridu in Mostu na Soči. Občinstvo jih je povsod lepo sprejelo.

TRIVIGNANO UDINESE

ZA SKOPJE IN VAIONT

Na svoji zadnji seji je, na predlog župana ing. Leo Bruseschi, komunski svet iz Trivignano Udinese odobril, da se dodeli denarno pomoč Skopju in Vaiontu. Za Skopje so nakazali zbirnemu centru pri «Matajurju» 10.000 lir, za Vaiont pa 20.000 lir, ki so jih poslali videmski prefekturi.

Tudi lovska rezerva iz Trivignana se je odzvala apelu in darovala za pomoč Vaiontu 50.000 lir.

Tako izgledajo vasice, ki so razpo rejene na južnem pobočju Kolo vrata in tvorijo komun Grmek in Dreka. Pred petdesetimi leti so tu živeli 3.350 ljudi, danes jih pa ni niti polovica. Ta strahovit padec prebivalstva jasno dokazuje, da so bili ti kraji vedno zadnja briga vseh oblasti. Kako popraviti to krivico, ki jo je utrpel slovenski živel v Furlaniji?

VASI POD KOLOVRATOM PRED PETDESETIMI LETI

Cest in šol ni bilo - Potrebe so bile skoraj iste - «Aberrazioni ed errori madornali si fanno sentire anche dopo cinquant'anni di vita nazionale», je rečeno v poročilu, ki ga je občina Grmek poslala prefekturi - Isto bi lahko rekli tudi danes, po preteku skoraj enega stoletja

(1)

Gotovo bo vsakogar zanimalo kaj pravi poročilo, ki so ga dale občinske oblasti Grmeka tiskati in ga poslale prefekturi in poslancem še leta 1912, potem ko je te kraje obiskal (to je bil prvi obisk v zgodovini občine, odkar je bila priključena h kraljevini Italije) videmski prefekt, ki je moral, če bi bil le količkaj objektivni, ugotoviti zelo zaskbljeno situacijo v vseh pogledih. Prefekta je spremljal tedanji poslanec tega volilnega okrožja baron Morpurgo iz Vidma in ti so izrazili željo, naj bi občina napravila poročilo in v njem obrazložila vse najnujnejše potrebe, ki tarajo vse vasi pod Kolovratom.

Poročilo so odobrili in podpisali vsi občinski svetovalci. Zapisnik zasedanja občinskega sveta nosi datum 7. januarja 1912. Prisotni so bili: župan Sdraulig Anton, 2. Bukovac Ivan, 3. Trusgnach Matija, 4. Canalaz Ivan, 5. Florjancig Jože, 6. Vogrig Andrej, 7. Bukvaz Anton sin Stefana, 8. Bukovaz Stefan, 9. Ruclli Anton, 10. Trusgnach Anton, 11. Pauletig Anton, 12. Zufferli Ivan. Odsotni: 1. Bukovac Anton pok. Valentina, 2. Chiabai Andrej. Občinski svetovalec Chiabai Stefan ni imel več mandata, sekretar: Primosis Alojz.

Ko so v poročilu obrazložili, da je nujno potrebno rešiti vprašanje cest in prometnih vzev in so posebej poudarili, da so prebivalci občine Grmek «TUTTI DI RAZZA E LINGUA SLAVA» (vsi slovanskega plemena in jezika), navajajo šolske razmere in predvsem težkoče, ki jih imajo pri pouku. Na nekem mestu poročila je z vidnim obžalovanjem in nasprotovanjem podčrtano dobesedno tole: «E le conseguenze di queste aberrazioni, di questi errori imperdonabili si fanno sentire anche dopo cinquant'anni di vita nazionale: dilagano attraverso le masse popolari, le quali danno delle percentuali veramente impressionanti di analfabeti. Veniamo ai fatti».

In tudi: «Che cosa ha fatto il Governo dal '66 a questa parte per la zona strettamente politica della nostra Slavia? Dove s'insegna tuttodì? In ambienti ristretti e tutt'altro che salubri. Una catapecchia, a dire il vero, è la scuola elementare di Zavart. Per elevare la scuola alla sua vera missione tra un popolo che parla una lingua diversa da quella che gli si deve insegnare, non basta la mano, nè l'avvenire della legge Daneo-Credaro! Occorrono assolutamente sussidii straordinari da parte del Governo al quale incombe di sovvenirci, però che noi abbiamo il diritto di vivere della stessa vita degli altri italiani. Ma non basta ancora. Buona parte delle scuole slave senza il titolare legale... Signorine senza patente che impartiscono l'insegnamento primario... Apatia nelle alunne slave per i corsi Complementare-Normale, siccome tacciate di ottusità, laddove invece trattasi solo di minore conoscenza della lingua italiana».

Potem se še poročilo nanaša na dopis Giulia Frenzija, ki ga je objavil «Giornale d'Italia» in ki med drugim pravi: «La causa di questa dolorosa insufficienza dell'istruzione elementare, nonostante la creazione del Convitto in San Pietro, è il disinteressamento delle nostre autorità governative. Le scuole, scarse e malamente funzionanti, gravano terribilmente sui miseri bilanci dei comunelli montani. Convien riflettere che, per dare buoni frutti, ciascuna scuola dovrebbe qui accogliere un numero assai limitato di allievi: ogni maestra non può, infatti, accontentarsi di insegnare il sillabario e l'abaco, MA E' COSTRETTA A SPIEGARE, A TRADURRE PAROLA PER PAROLA, DALLO SLAVO ALL'ITALIANO, ciò che insegna. Altrimenti il suo lavoro è del tutto gittato. Ora è possibile far ciò

con scolaresche oltremodo numerose? Bisogna dunque che lo Stato intervenga per moltiplicare le scuole, curarne il funzionamento».

Poročilo še pravi: «Quanto afferma il De Frenzi è purtroppo vero; per sincerarsene basta visitare una scuola, assistere ad una seduta consigliare nei comuni di montagna o trovarsi presenti a qualche causa fra slavi presso la Pretura di Cividale o il Tribunale di Udine, dove — come tutti sanno — si deve anche oggi ricorrere all'opera dell'interprete. D'altra parte il popolo slavo sente oggi il bisogno di esplicitare le proprie facoltà intellettuali, e non potendo servirsi, a scopo di lettura, del patrio idioma, che ignora, ricorre a pubblicazioni slave d'oltre confine».

POMOC REKE IN POSTOJNE PRIZADETIM V VAIONTU

Predstavnik podjetja «Jadrolinija» z Reke sta izročila italijanskemu generalnemu konzulatu v Kopru znesek milijon dinarjev kot prispevek za prizadete v dolini rečice Vaiont. Komercialni direktor podjetja Nikša Kuiš in sekretar podjetja Mario Hero sta ob izročitvi pomoči izjavila, da je nesreča v dolini Vaiont pretresla tudi njum kolektiv. Da bi izrazili solidarnost z italijanskim ljudstvom in olajšali položaj prizadetih prizadetih, se je upravni odbor «Jadrolinije» odločil poslati to pomoč. Generalni konzul dr. Guido Zecchin je v zahvali povedal, da je na koprskem področju izzvala katastrofa splošno manifestacijo solidarnosti brez razlike na narodnost.

Istega dne je direktor Zavoda Postojnske jame Elo Garzaroli v imenu kolektiva zavoda izročil 100.000 lir pomoči za prizadete ob Vaiontu direktorju tržaškega radia, ki je organiziral nabiralno akcijo v Trstu.

VSEH SVETIH IN MRTVIH DAN

Vsi Sveti so, večer, ko čujemo, ko prihajajo k nam v goste duše rajnih, naših dragih. Zjutraj zgodaj se otroci razbežijo po vasi zbirat «hljebce». «Smo prišli hljebce brat za duše v vičaj» vpijejo in nabirajo. Vse sveti utihnejo že opoldne in že potujejo in begajo verne duše po hišah, ki se zavijajo v črna oblaka.

Noč vseh mrtvih. Na grobovih gorijo pozne lučke, ko še gluši dolgo, zategnjeno in otožno zvonjenje pri fari. Ljudje so doma ob ognjišču, čakajo «duše svojih rajnih», jih čakajo in si dremajoč pripovedujejo o strahovih.

Ali se bodo nocoj odprli grobovi? Iščemo grobove naših dragih, iščemo grobove naših padlih v vojnah, iščemo grobove padlih za mir in našo svobodo, pa tudi grobove onih naših dragih, ki so umrli na fronti dela daleč v tujini, v emigraciji, ker jim domača zemlja ni mogla zagotoviti vsakdanjega kruha.

Koliko grobov je raztresenih tudi po platiščih, planinah in gozdovih? Morda ne bodo nocoj osamljeni in jim nežna roka prižge lučko vernih duš!

Vseh mrtvih dan. Počastimo njihov spomin. Pojdimo iskat osamljeni, zapuščeni grob, kjer počiva «Sredi goščave na tih dobravi — kupček prsti je od kamnov obdan, — križec lesen in v okorni pisavi: — Tukaj počiva tovariš neznan —».

Pojdimo iskat pozabljen na «tisto tih domovanje, kjer mnogi spe nevzdravno spanje», kjer pa ni križa ne kamna. Kdo ste vi nepoznani, kdo se vas nocoj spominja?

«O, če nikdo nocoj se vas ne spomni, pozabil ni vas pevec

[skromni

in pa nebo.»

(Simon Gregorčič)

V PARLAMENTU SO RAZPRAVLJALI O TEM

NE SMEMO ZAPUSTITI IZSELJENCEV

Dokumentirane intervencije - Stavljani so bili predlogi za državno konferenco o izseljencih

Tokrat bomo začeli s številkami in primerjavami: pošiljke naših izseljencev, od katerih jih je mnogo iz Slovenske Furlanije in Režije znašajo preko 450 milijard letno, kar predstavlja vsoto ki je enaka oni, ki jo država prejema iz turizma. Obenem pa moramo poudariti, da rimska vlada daje za pomoč izseljencem vsoto, ki je komaj tretji del tistega, kar je namenjeno za turizem, ali točneje 2 milijardi in 156 milijonov, kar znaša po tisoč lir letno na vsakega izseljenca.

Ali se vam ne zdi, da bi zadoštovala samo ta zadnja številka, ki jo je navedel v poslanski zbornici poslanec Pezzino pri svojem posegu v debato o proračunu zunanega ministrstva, da uvidimo vso resnost tega problema? Če pa to še ni dovolj imamo še druge podatke morda celo bolj pomembne in važne: samo 41 uradnikov deluje pri različnih konzulatih za naše izseljence: eden na vsakih 50.000 delavcev!

Posebno v zvezi s preganjanjem italijanskih izseljencev v Švici in Nemčiji, ki je vzbudilo toliko razburjenja v javnem mnenju predvsem zaradi krivičnih ukrepov za izgon in drugih racističnih ukrepov, ki so jih sprejeli v omenjenih dveh deželah proti našim sodržavljanom. Poleg poslanca Pezzina so govorili o tem problemu, in spričo brutalnega realizma dogodkov ni moglo biti drugače, tudi drugi govorniki kot zastopniki raznih parlamentarnih skupin.

Poslanec Pezzino je v obrazložitvi svoje interpelacije najprej navedel gospodarske vzroke in politično odgovornost izseljeniškega pojva, ki izpraznjuje cele vasi v južni Italiji in na otokih. Nato je opisal položaj italijanskih izseljencev v evropskih in izven evropskih državah, navedel razne primere in preložil zelo resne dokaze, ki se tičejo neizpolnjevanja delovnih pogojev in življenjskih pogojev, s posebnim ozirom na delavska stanovanja. Prikazal je tudi nezadostno in včasih celo neobstoječo zaščito izseljencev od strani naših diplomatskih zastopstev. Naj navedemo samo en primer: v Stuttgartu

plačuje 1000 italijanskih delavcev redno najemnino za stanovanje v nekdanjem protiletalskem zaklonišču. «Na škodo naših delavcev — je dodal govornik — izvajajo v Švici diskriminacije pri plači in neznosne omejitve svoboščin, ki grede včasih do cenzure njihovega čtiva (na primer gorje tistemu, ki bi kupil ali čital L'Unità); prav tako nadzorujejo njihova prijateljstva in delodajalci jim nekatera od teh celo odločno prepovedujejo».

Švicarska policija, banke in krajevni industrijalci, namesto da bi nam vrnili kapitale, ki so jih protizakonito izvozili naši ekonomski operatorji, izganjajo naše delavce in naše poslance z izgovorom, da ne marajo političnih agitacij in protidržavne propagande. Če je švicarstvo prebivalstvo in velik del krajevnih demokrov zavzelo stališče, ki je v nakratičnih političnih predstavništvih s stališčem delodajalcev, švicarske vlade in policije, se je italijanska vlada do sedaj skrbno izogibala, da bi kakorkoli protestirala. Celotno smo navedli v prejšnji številki našega lista, je veleposlanik Baldoni dal navodila podrejenim konzulatom naj uvedejo preiskavo, da bi ugotovili prisotnost propagandistov komunistične stranke med našimi izseljenci. In to naj bi bila pomoč, ki jo rimska vlada nudi tistim delavcem, ki so bili prisiljeni zapustiti svoj rojstni kraj in Italijo, ter iskati zaslužka v inozemstvu?

Ob koncu svoje intervencije je poslanec Pezzino stavil naslednje predloge: 1) Skliče naj se posebna državna konferenca o izseljeništvu; 2) uvesti je treba parlamentarno preiskavo o položaju izseljencev doma in inozemstvu; 3) sindikati naj sodelujejo pri pogajanjih za sklenitev delovnih pogojev, sporazumov in konvencij; 4) sindikati naj imenujejo tudi tehnike, ki bodo sodelovali v kontrolnih organizacijah za izvedbo sklenjenih sporazumov; 6) vsako leto naj imajo izseljenci pravičvo do enega brezplačnega potovanja od kraja svoje zaposlitve do kraja stalnega bivališča v Italiji; 7) brezplačno vožnjo

naj imajo tudi ob priliki državnih, deželnih in občinskih volitev; 8) poveča naj se število konzularnih zastopstev v državah, kjer so naši izseljenci; 9) ustanovijo naj se autonomna združenja; 10) odprejo naj se italijanske šole za otroke izseljencev.

O istem nadvse važnem vprašanju so, kot smo že omenili, govorili tudi drugi parlamentarci, med katerimi tudi furlanski poslanec Toros, bivši delavec v livarnah Frateili Bertoli v Vidmu. Ta je najprej poudaril potrebo, da se bolje zajamči svobodno premikanje delovne sile z enega področja na drugo in z enega sektorja na drugo na območju Evropske skupnosti ter pri-

stavil, da je treba napraviti vse potrebno za doseg večjih jamstev pri spoštovanju mednarodnih sporazumov in pravilnika Evropske skupnosti o uporabi delovne sile ter izboljšati tudi pomoč družinam, ki so ostale v Italiji.

Nadalje je izjavil, da je najtežji problem, ki tare izseljence, problem stanovanja ter je končno pozval vlado in parlament naj z vso resnostjo proučijo ta problem in naj poiščejo naglo rešitev v korist italijanskih delavcev in za ugled države.

Ali bo rimska vlada, po tolikih obtožbah in pozivih za pomoč, sprejela kakšne ukrepe v korist in zaščito naših izseljencev?

LJUBLJANSKA REVVIJA O REZIJJI

Večkrat smo zadnje čase poročali o preteklosti naše rezijanske doline. To pot pa bomo poročali o vtisih, ki jih dobi popotnik pri nas v sedanjem času. Neki A.S. se je pripeljal iz Ljubljane preko Kanalske doline z avtomobilom v našo Režijo, si jo malo ogledal in nato nadaljeval pot v Karnijo in končno še v Cortino.

V «Turističnem Vestniku» je opisal, kako je prišel v Ravenco. Na sončnih obronkih v Ravenci, Njivi, Osojanah, Stolbici, Koritih so Režijani živeli kot svobodni pastirji, toda ker ni bilo dovolj kruha, so morali po svetu. Tudi v Ljubljani jih živi nekoliko. Okoli hiš se zdaj kobalijo otroci, doma so same ženske.

«Ko sem vstopil kot »tujec«, so me plašno gledale, razjasnil pa se jim je obraz, ko sem spregovoril v njihovem jeziku. Jezik Režijanov je mehkejši poln vokalne harmonije in različen tudi od drugih slovenskih narečij v Italiji.

«Kot tujec, truden od poti, sem stopil tudi v prijazno gostilno v Ravenci in sem poslušal domačo govorilnico okoli točilnice... "daj mi birico" je naročil prvi, dva druga sta si nazdravljaja "pij", eden je imel černo», drugi «bjeloo», strigel pa je vsemkako sem pozneje izvedel - sam rezijanski župan. Bil je za vse, vmes je skočil še v pekarno, ki jo vodi skupaj z gostilno, in hkrati še to in ono naročil svojim, ker mora kot vdovec skrbeti za vso hišo... ko se je ustavil še pri meni; ko sva trčila s «černim», mi je iz dobro znane škatlice ponudil izvorno ljubljansko «Moravo». Ni dolgo, mi je pripovedoval-ko je bil onkraj Kanina v Bovcu in tudi v Ljubljani ima precej znancev, ki se radi ustavljajo v njegovi hiši pa bi jih tudi sam rad obiskal, če bi ga ne zadrževali posli... Najin domenek za večerno klepetje sicer obveljal, treba pa ga je bilo skrajšati, ker ga je po službenih poslih že čakal novi karabinjerski «marešalo»...

Na glavnem trgu v Ravenci stoji pošta, občina in planinski hotel Pugneta, pred kakimi 50 leti «priseljencev» Italijana... in prostor rezerviran za redno "korjero", ki vozi v Videm... Pred hotelom parkira nekaj limuzin švicarskega, nemškega, luksemburškega porekla, toda z njimi niso prišli kakšni tuji turisti-taki rajši odbrzijo do samo 100 km oddaljenega Lida di Jesolo ali tja nekam-z njimi so se pripeljali domov na obisk Režijani, ki so zapustili rodni kraj in služijo drugim gospodarjem.

NA KRATKO Povedano

USODEN PADEC PRI TRGATVI

Ceglih je imeu Alojz Makorič že več kot 7 križev na hrbtu, je še nimar rad delu na svoji domačiji, posebno pa okuol venjik, ki so mu ljetos kar zadost dobro rodile. A usoda ni tjela, da bi iz grozduja parpravu dobro kapljico, par trgatvi mu je spodrsnelo iz ljesnic in ubogi mož je taku nesrečno padu, da je bil na licu mesta mrtev. Bil je dober mož, zato ga bojo v Mažerolah in kjer so ga poznal, ohranil v spominu.

ROKA NA MESTO GROZDUJA

Stiskanje grozduja je nimar v zvezi z velikim veseljem, a taku ni bluž z Dantajem Batističem iz Prapotnega, zaki mu je glih par stiskanju grozduja ušla roka med zobovje stiskalnice in mu hudu škodovala prsta desne roke. Če ne nastopijo komplikacije bo ozdravu v treh tjeidnih.

GRMEK. Na zasedanju komunskega konsilija so sklenil, da bo komunski sekretar iz Grmeka preuzel mjesca novembra tud službo sekretarja v Tavorjani.

MAZEROLE. Naš vaščan 55 ljetni Rihard Makorič je v hiši taku čudno stopil, da je padu in si poškoval prsa. Prepejal so ga v čedadski špital, kjer se bo muoral zdraviti najmanj mjesac dni.

TAVORJANA. Poročila se je naša vaščanka Katerina Fadon s posestnikom Maksom Scarbolo iz Čedada. Novporočencema želijo prijatelji in znanci dosti sreče na skupni življenjski poti.

GORJANI. Prejšnji tjeidan ne provincialna administracion dala na asto apalt djel za sistemati cjesto, ki peje iz Rtinja v Gorjane. Prježih baze e bi na asti 51.800.000 lir, a jih ni preuzeu mjadedan anu zatuo to se ne more parčakovati, ke to bi se u kratkem začelo kaj djelati.

SV. LENART. V špital so muori pejat 17 ljetnega Daria Vogriča, zaki je padu in si poškoval desno koljeno. Prijatelji mu želijo, de bi preca ozdravu.

TAVORJANA. Z motociklom ne se zvarnila 37 ljetna Giuditta De Vincenti in se par padcu hudu potoukla po glavi. Zdravi se v špitalu.

SV. LENART. Prejšnjij tjeidan je ustrjelu naš vaščan Jožef Chiabai divjo kozo (gamsa), ki je vagala kar 25 kil. To je že trečji težki kos, ki ga je Chiabai odstrjelu v ljetošnji sezoni. Tud Ivan Vogrič se je te dni parkazu v vas s prijatelji, ki so na jagi ustrjelil velikega srnjaka. Tipana.

ČEDAD. Komunski odbor (Giunta comunale) je pred nedougim sklenil, da bo dal na dispozicion 1.000.000 lir za ureditev telovadnice (palestre) stalnega konvikta.

ČEDAD. Petdesetletnica Alojzija Juri, ki stanuje v Čedadu, se je preveč nagnila čez teraso in padla na hišni predprag. Bla je prava sreča v nesreči, zaki je ostala živa. Dobila je samo globoko rano čelu.

PODBONESEC. V kratkem bojo vse vasi podboneškega komunona dobile najmodernejšo javno razsvetljava. Zamenjali bojo električne palje in stare lampe. Najparvo bojo začel z djelvi v Črnem vrhu. Stroški parvega lota djel bojo znašal 600 tauzent lir.

Ali ni Slovenjev v Furlaniji?

Neodvisni krogi v Vidmu, ki se sicer uveljavljajo v javnem življenju Furlanije ter delijo nazore glavnih političnih italijanskih strank, ne da bi kot člani strogo sledili njihovim političnim programom so pozorno zasledovali provincialne kongrese socialistov, demokratstjanov, komunistov in socialnih demokratov. Primerjali so resolucije in rezultate volitev za nova provincialna politična vodstva ter ugotavljali razlike med kongresi v dveh drugih pokrajinah nove dežele.

Mi, ki nadstrankarsko zastopamo v našem listu predvsem interese slovenskega življa v Furlaniji, nočemo in ne moremo ugotavljati razlik v programih političnega značaja, pač pa smo kot glasilo slovenske skupnosti v videmski pokrajini dolžni ugotoviti, da tudi letos ni bilo na nobenem kongresu naštetih glavnih demokratičnih strank opaziti nobene diskucije o nerešenih problemih Slovencev v Furlaniji. Čisto drugače pa se je ravnalo glede vprašanja slovenske narodne manjšine na kongresih italijanskih strank na Goriškem in Tržaškem. To so opazili tudi furlan-

ski demokratični ljudje v Vidmu in ugotavljali pri tem, kako pravzaprav koreninijo tudi napredne in demokratične stranke v Furlaniji še zmeraj v nekem konservativnem zaostalem kampanilizmu, precej zaostalim za novejšimi tokovi in stališči svojih lastnih centralnih političnih vodstev v Rimu.

Kako je mogoče, se razni delegati in zastopniki iz Rima sprašujejo, da se člani strankinih vodstev v Vidmu ne morejo otresti sicer komodnih ali krivičnih predsodkov naproti slovenski jezikovni manjšini v Furlaniji, ki je postala taka po skoraj stoletnem «masiranju» po vseh dose-danjih furlanskih politikih zadnjega stoletja. Nas ne morejo pa potolažiti sicer zanimive ugotovitve, da so furlanski politični krogi tudi drugače precej nedostopni, gluhbi za sleherno programsko novost v vseh strankah v primeri z drugimi pokrajinami, kar ne moremo čakati, da odvržejo te svoje anahronistične «bardature» in komplekse superiornosti nasproti nam, njihovim žrtvam.

vaš čas pridobi vso svojo vrednost!

solardudine

industria orologerie speciali • apparecchi elettromeccanici

UDINE
Via Chiassaforte, 4
Tel. 04321 2.3

Izpod Matajurja Padec živinoreje

Kakšno je stanje živinoreje v Furlaniji so povedali na živinski razstavi v Tolmezzu. Samo v Karniji, Kanalski dolini in Dolini Bele je od leta 1930 padlo število živine za tretjino. Kolikor nam je znano, je tudi v Nadiških dolinah padlo število živine in sicer v nekaterih občinah celo za 40%. Nastaja sedaj vprašanje, kako dvigniti število glav živine in kako sploh izboljšati pasmo. Furlanska provinca bi rabila 516 milijonov lir za obnovo živinoreje. V dveh zadnjih letih pa je bilo dano le tretjina denarja, kot bi ga bili morali dati. Treba bo na vsak način najti sredstva med lokalnimi ustanovami, da dajo potrebna finančna sredstva.

Nekateri zagovarjajo ustanovitev zadružnih hlevov, ki bi mogli pomagati, da se spet dvigne in izboljša živinoreja. Tudi dr. Cragolini se je zavzemal za to, da bi se ustanovilo še več zadružnih hlevov in jih krepko podprli, ker edino le-ti bodo dvignili živinorejo. Najbolje bi bilo dati po njegovem posojilo na trideset let. Drugo, kar je zagovarjal, pa je bilo, da bi imeli odprte hleve, ki bi popravila in utrdila živino, da bi bila bolj zdrava in odporna proti infektivnim boleznim.

Skratka vse razprave so se sukale okoli tega, kako zaustaviti odhajanje živinorejcev iz dežele. Prav tak problem se postavlja tudi nam v vaseh Nadiškega bazena, ker smo tipične živinorejske občine. Živinoreja je strahovito padla, živinorejci odhajajo. Kako jih zadržati? Do zdaj se ni bilo nič napravljeno, da bi se uvedla moderna zootechnia. Ni sledu o zadružnih hlevih, v katerih bi redili čisto pasmo rjavo alpinsko, nič o kontributih, nič o odprtih hlevih, skratka živinoreja pri nas propada, ne da bi kdo pomagal zaustaviti sedanje nazadovanje.

V Tolmezzu so vsaj 1. oktobra imeli razstavo živine, so prišli kupci in si ogledali 117 glav razstavljenih živine in jo kupovali, dalje je bila razstava kokoši, zajcev, montažkega sira iz planin, cvetic in zelenjave ter še razstava strupenih in jedilnih gob. Skratka, bil je prerez vsega kmetijstva. Prav bi bilo, da bi se tudi pri nas kaj ukrenilo.

SOVODNJE

IZLET V ROMANS D'ISONZO

Člani domače sekcije kluba 3P so šli prejšnji teden pod vodstvom kmetijskega perita Beniamina Fasana in predsednika Hvalica na izlet v Romans d'Isonzo in si ob tej priliki ogledali vzgledno posestvo bratov Rabbiosi. Tu so se izletniki — večina kmetje — mogli seznaniti z modernim načinom obdelovanja zemlje.

PODBONESEC. Na zasedanju zadnjega komunskega konsilija so poleg odobritve obračuna (consuntivo) preteklega leta sprejela tudi prodžet za bitumiranje komuskih cjest in prodžet za gradnjo nove puojske poti v kraju Obala.

Izpod Kolovrata

PROMETNA NESREČA

Na cjesti Videm-Čedad je paršlo do hude prometne nesreče, ki bi lahko terjala kar dve žrtvi iz vasi Grmek. Pred avtomobil, katerega je vozil 40 letni Attilio Vogrič in v katerem je potoval tudi Claudio Padolino, je nenadoma privozu nek ciklist. Da bi

se izogibal nesreče, je Vogrič teu na hitro zaustaviti avto, a se je prej zaletel v drevo. Soferju se ni nič nardilo, njegov sopotnik pa je dobil hudo rano na glavi.

DREKA. Z dnem 26. oktobra so zaprli sezonski blok Zamarran, ki je služil kmetom v tem ljetnem cajtu za prevoz puojskih pardjelkov iz tega in onega kraja konfina. Odprli ga bojo spet na pomlad.

CJESTA STARA

GORA-DREKA

Cjesta, ki peje iz Stare gore po visokih brjegéh nad Idrijsko dolino v Dreko in za katjoro skarb provincialna administracija, bo preca asfaltirana, saj so že vsi prodžeti odobreni. Tisto bo zarjes veliko djelo, zaki bo pomagalo valorizirati lepote naših krajev. Turisti in romarji, ki hođijo na Staro goro, bojo sigurno zavili po tej panoramični cjesti in takuó se bo mogla tudi Dreka, ki je donás zakotna hribovska vas pod Kolovratom, mogla rešiti izolacije.

Iz Nadiške doline

JOZEF KOREN

UMRL V BELGIJI

Vse, ki so ga poznal, je zlo pretresla žalostna noticija, ki jo je pošju na špeterski komun konzulat v Buxelles, da je umru tam zavoj zastupitve z ogljikom, naš vaščan 59 letni Jožef Koren. Ranjki, ki je djelu že dosti ljet v Hennuyere (Hainaut) je bil spoštovan doma in po svjetu, zaki se je odlikoval po svoji djelaunosti in poštenosti, zatuó nam bo spomin nanj ostu nimar svetal.

SOLIDARNOST ZA VAJONT

Strašna nesreča, ki je tajšen hud udarec zadala ljudem doline Vajonta in Piave, je globoko pretresla tudi naše ljudi. Zatuó se je tudi Špetru ustanovil poseben komitat za zbiranje pomoči. Naši ljudje, kot tud komunska administracija, so se po svojih močeh sobit odzvali apelu, ki ga je razglasil komitat.

PES GA JE UGRIZNIL

Evgen Snidarčić, star 67 ljet in doma iz Čedada, se je približal psu, ki se je klatu po čedadskih kontradah in ga je teu pobožati, a ta ni maral njegovega parjatelja in ga je močno ugriznil v desno nogo. Mož je muoru iti v špital, kjer so mu dali injekcijo in bo ozdravu, če ne nastopijo komplikacije, v 10 dneh.

Špeter ob Nadiži. Pohvaliti moramo inciativo provincialne «giunte», da se ustanovi posebni rotacijski fond za podpiranje zadružnih-socialnih hlevov v Furlaniji. Razni enti in institucije bi prispevale za to potreben denar. Pri nas imamo zaenkrat samo eno zadružno (sociale) štalo. Potrebni bi jih bilo več. Upajmo, da bomo po rotaciji tudi mi enkrat prišli na vrsto.

Provincialni odbor je dal podporo tudi deputaciji za domačo zgodovino (Deputazione di storia e Patria) za objavo diplomatskih aktov oglejskih patriarhatov ter za objavo statutov in kronik.

SMRтна NESREČA PAR DJELU

Vso našo okuolico je zlo pretresla žalostna noticija, da se je dne 21. otuberja smrtno ponesrečil 57 letni Valentin Černota iz Dolenjega. Mož je pobjeru sjerkove storžer na njivi v Novici, glih tam, kjer je napejana željezna nit za spuščanje drv v dolino. Usoda je tjela, da se je iz bremen, ki je letel po niti, odtargu težak kos lesa in parletu naravnost na glavo ubogega Valentina, ki ga je par prič ubil. Na kraj nesreče je sobit paršla komisija, ki je dala dovoljenje za prevoz trupla. Oblasti sadà raziskujejo, če je kdo eventualno odgovoren za to nesrečo.

DVJE PROMETNI NESREČI

Kar dua naša iz Nem sta se ponesrečila prejšnji tjedan: 24 ljetni Massimo Lendaro, ki je spadul v Torlanu iz motocikla an dobil pretres možganov an 58 ljetni Francesco Nimis, tikerega je na tla poderl nek kamion, kar se je peju z bicikletu čez most na Teru par Kvasu. Parvega so zadaržali v špitalu na oservacion, drugi pa bo oščeđu v dveh tjednih.

Potrebno bi bilo, da bi ta «deputazione» objavljala tudi naše diplomatske akte s patriarhatom in beneško republiko, kar so že precej pisali Carlo Podrecca in Simon Rutar ter še drugi. Zdjaj pa bi bilo dobro, da izide ves ta zgodovinski material o odnosih Slovencev z raznimi oblastmi, ki so delovale v preteklih stoletjih na sedanjem ozemlju Furlanije.

PREBIVALSTVO V ŠPETRU

Iz anagrafskega oficiha je razvidno, da se je numer ljudi našega komun v septembru zmanjšalo za 2 enoti. Dne 30. septembra je štel naš komun 2687 ljudi, od tjeħ je 1349 mož in 1338 žena. Istega mjesca sta se poročila dva para, umrli sta dve osebi in tud rodila sta se dva.

NOV KANTIR DJELA V

MEČANI

Ministrstvo za djelo bo postavilo še en kantir djela, da bo naprej nardil cjesto, ki povezuje našo vas z dolino. Z djeli bojo začel že ta mjesec.

NOV MOSTICEK

PREKO ARBEČA

Administracija komun Špeter se je sporazumela z oblastmi, da bojob obnovil mostiček, ki vodi čez Arbeč par Čemurju. Tega mostička se bojo posluževali predusem ljudje iz Ažle in oni iz šentlenarskega komun.

Špeter ob Nadiži. 36 padlih italijanskih vojakov se je vrnilo v Furlanijo iz vojaških pokopališč v Jugoslaviji. Jugoslovanske oblasti so poskrbele, da so se ostanki vojakov izkopali in prepeljali v našo provinco. Med njimi je eden iz Špetra in sicer Arnaldo Zorzin. Ta je pravzaprav padel v Albaniji v Peškopeji, ob albansko-jugoslovanski meji. Za večino naših, ki so padli v zadnji svetovni vojni pa sene ve, kje ležijo njihovi kosti, ker so bili v diviziji «Julia», ki je izgubila večino svojih vojakov pri umiku od Volge, od Stalingrada v strašnih snežnih viharjih.

Sv. Lenart Slovenov

USAFAL SO MRTVEGA

V gozdu med Kozico in Sv. Lenartu so ušafal mrtvega moza, ki so ga kaj hitro spoznal za domačina 83 ljetnega Evgena Hvalica. Mjedih, ki je paršu sobit na licu mjesta, je konstatal, da je ranjkega zadela srčna paraliza in to še pred dvemi tjedni.

Starček je bil na obisku žlahte v Kozici in se je na vsako vižo teu vrtni damu še isti vičer, čeglih je močno liu dež. Smrt ga je doletjela v gozdu na njekšni bližnjici, ki vodi pruoť duomu.

UMRLA V CVETU MLADOSTI

Zavoj opeklin druge in tretje stopnje, je po dveh mjesciħ tarpljenja umrla v čedadskem špitalu, kamor e bla sobit prepeljana, 17 ljetna Silvana Crassovaz iz Kovačevce.

Čeča si je čistila obljeke z njekšnim vnetljivim čistilnim sredstvom in se kmalu za tjem približala šparherťu iz katjerega je švigal plamen. Obljeka se je sobit užgala in čeča je vse naenkrate postala živa bakla. Kot smo povjedali, nobedna pomuoč ni pomagala, čeglih so se mjedih zlo trudili, da bi jo ohranili par živenu.

S SKUPNIMI MOČMI

BOJO VEČ DOBIL

Kmetje šentlenarskega komun so le zastopil, da se kor spravit skupaj, zaki samo s skupnimi močmi bojo mogli kaj dobiti. Venčpart jih je stopila v konzorcij, potom katjerega bojo bonificirali njive in napravili bojo

tud še nekaj novih puojskih poti. Za predsednika konzorcija je bil imenovan Ermenegild Rukli. Troštajó se, da bojo stopil v konzorcij še ostali kmetje in da jih bojo posnemali tud drugi komun.

Tipana

SKLEPI KOMUNSKEGA KONSILJA

Komunski konselj, tikeremu je predsedoval šindik Vitorio Noacco anu bla prisotna odbornika Fortunato Tomasino anu Luigi Sedola, je počastil spomin tragično preminulih ljudi Vajonta anu odper nabiralno akcijo za preživele katastrofi. Nato je paršlo na vrsto imenovanje gradbene komisije (comissione edilizia) za dobo štirih ljet anu dveh reprezentantov komun v ostetrični konzorciji Neme-Tipana. Imenovana sta bla odbornika Tomasino anu Sedola.

Enako je bla sprejeta pericija varjante za elementarno škuolo v Platiščih. Pouarh tega so enoglasno sprejeli sklep, de bojo razširili anu popravili cjesto, ki vodi v Brezje. Kar to par riguarda dolgov bilance, je komun sklenil vzeti 8 milijonov lir posojila, s katerim se bojo mogli kriti tudi izredni stroški.

NOV PERIT V TIPANI. V vasi smo vsi z veseljem sprejeli noticijo, da je vaščan Franko Vazzac z odličnim uspehom dosegel diplomu elektrotehničnega perita. Kdor je mogel mu je čestital oseбно.

IZ KOBARIŠKEGA

SKUPNA GROBNICA NA

GRICU SV. ANTONIA PRI

KOBARIDU

Med prvo svetovno vojno je padlo veliko vojakov na Soški fronti. Tud v Zgoranjem Posočju so se iz dneva v dan množila vojaška pokopališča. Civilno prebivalstvo iz teh krajev so izselili v notranjost Italije. Padli vojaki so nad dve leti počivali v grobovih ob Soči, daleč od svojih dragih, ki v mnogih primerih niso niti vedeli kje počivajo njihovi padli sovoci.

Po vihri prve svetovne vojne je italijanska vlada zbrala posmrtno ostanke padlih vojakov med Volčami in Bovcem ter jih združila v skupni grobnici na gričku Sv. Antona pri Kobaridu. Med temi padlimi je okrog 2500 neznanih vojakov (Militi ignoti), ki terjajo strpnost in sožitje med narodi. Kljub tem žrtvam je prišlo v drugi svetovni vojni še do strahotnejšega krvoprelitja, ki ga je povzročil nacizem in fašizem. Clovek, ki imaš razum in srce — quo vadis? Grobnico v Kobaridu so letos popravili zaradi okrav, ki so nastale po tolikem času. Sredstva za popravila je dala italijanska vlada.

OBNOVLJENA ŽE DVA MOSTA NA CESTI VRŠNO-KRN

Po obsežnih pripravah so dela pri obnovi ceste in porušeniħ mostov, ki jih je odnesla voda ob neurju v začetku septembra na cesti Vršno-Krn, v polnem teku. Izvaja jih tolminski komu-

nalni zavod. Stala pa bodo blizu 8 milijonov dinarjev.

Doslej so že obnovili dva mosta, preostajajo jim še trie. Pri ponovni upostavitvi cestne zvezbe med Krnom in Vrsnim sodelujejo s prostovoljnim delom in materialom tudi prizadeti prebivalci.

POGON NA DIVJE PRAŠIČE

NA BREGINJSKEM

Lovska družina Kobarid je organizirala v nedeljo lov na divje prašiče na razsežnem področju zapadno od Breginja proti državni meji. Lova se je udeležilo okoli 25 lovcev iz kobariške družine ter iz družin na Livku in Drežnici. V gosteh pa so imeli tudi nekaj lovcev in Čedada in Gorice.

Sreča lovcem ni bila ravno naklonjena. Območje, na katerem so lovili, je namreč precej zaraščeno in listje, ki še ni odpadlo z dreves, je znatno zmanjševalo preglednost. Kljub temu so ustrelili okoli 100 kg težkega divjega prašiča, dve srni in lisico.

Ocenjujejo, da se zadržuje na omenjenem območju kakih 10 do 15 divjih prašičev, ki delajo precejšnjo škodo breginjskim kmetom.

TRZASKO GLEDALIŠČE

OBISKALO TOLMIN

V ponedeljek je gostovalo v Tolminu Tržaško gledališče s Shakespearovim Othellom. Gostovanje je bilo prijetno kulturno doživetje za ljubitelje gledališke umetnosti v Tolminu in okolici.